

הערה לעניין זיהוי היישוב בחורבת סוסיה

מיכאל ארליך

מבוא

במהלך השנים האחרונות התנהל ויכוח על זיהוי היישוב אשר התקיים בחורבת סוסיה שבדרום הר חברון: אברהם נגב טען שבמקום היה יישוב יהודי בשם כרמל, כשמו של יישוב נכרי סמוך שבו היה חיל מצב רומי,¹ ויהושע שוורץ טען שמדובר ביישוב אשר ככל הנראה אינו נזכר במקורות.² להלן נוכיח, באמצעות תעודה מהתקופה הצלבנית, שהיישוב שהיה בחורבת סוסיה נקרא בשם סוסיה בתקופה הצלבנית. לדעתנו תעודה זו היא ראיה חשובה לכך שזה היה שמו של היישוב לפחות מהתקופה הרומית ואילך.

תודתי לד"ר איוון פרידמן מהמחלקה ללימודי ארץ-ישראל באוניברסיטת בר-אילן על הערותיה.

- 1 א' נגב, 'חורבת סוסיה והיישוב היהודי בדרום הר חברון בתקופה הרומית המאוחרת', קתדרה, 60 (תמוז תשנ"א), עמ' 85-93.
- 2 י' שוורץ, 'היישוב היהודי בדרום הר חברון - הערות הסטוריות', שם, עמ' 94-98.

נוסח התעודה

בתעודה מ-28 בספטמבר 1110 אישר המלך בלדווין הראשון הענקות שונות אשר ניתנו למסדר ההוספיטלרי.³ מדובר בנחלות רבות בכל רחבי הארץ. להלן נוסח הפסקה הנוגעת לעניינו: '...Preterea laudo et confirmo supradicto Hospitali quoddam casale, quod dedit ei Gauterius Baffumeth, et vocatur Sussia...'⁴ (בנוסף אני משבח ומאשר להוספיטל האמור את הכפר אשר העניק להם גאוטריוס בפומט ואשר נקרא סוסיה).

ניתוח הטקסט

גאוטריוס בפומט היה מחשובי האצילים בממלכה הצלבנית בשנותיה הראשונות, ומשנת 1107 היה אדון חברון. הוא מופיע בתעודות גם בשם ולטר מהומט (Walter Mahomet).⁴ מאחר שהכפר סוסיה נתרם על-ידי אדון חברון, סביר ביותר שמדובר בחורבת סוסיה.

זאת ועוד, התעודה מאשררת הענקה אשר התרחשה לפני ספטמבר 1110. תאריך מוקדם זה מצביע על כך שמדובר ביישוב אשר התקיים בתקופה הערבית הקדומה, ולא ביישוב אשר

- 3 J. Delaville Le Roux, *Cartulaire général de l'ordre de St-Jean de Jérusalem*, I, Paris 1896, no. 20, pp. 21-22
- 4 C.K. Slack, 'Royal Familiares in the Latin Kingdom of Jerusalem', *Viator*, 22 (1991), p. 19

התחדש על-ידי הפרנקים. מאחר שכך יש להניח ששמו של היישוב היה סוסיה גם בתקופה הערבית.

כבר על יסוד החפירות הראשונות שנערכו בבית-הכנסת שביישוב טענו החופרים שקיימת רציפות יישובים באתר מהתקופה הרומית ועד המאה ה"ט",⁵ ואילו נגב טען שקיימת רציפות עד המאה הי"ג.⁶ בין כך ובין כך, היישוב התקיים במקום במשך זמן רב ברציפות.

העובדה שהיישוב מכונה בתעודה בתואר casale מלמדת כי היה זה יישוב כפרי שתושביו עסקו בחקלאות.⁷ דבר זה מצביע על כך שהיישוב בחורבת סוסיה שמר על רציפות תפקודית כיישוב חקלאי בספר המדבר לאורך התקופה הערבית. מסקנה זו מובעת מכך שהתעודה היא מסמך בעל תוקף משפטי, ומטבע הדברים רושמי מסמכים מסוג זה דייקו בלשונם.

נגב עצמו טען בהקשר אחר שהדרך העיקרית להשתמרות שם אתר היא רציפות היישוב בו.⁸ לפנינו מקרה ברור שבו יישוב התקיים באופן רצוף, או בהפסקות קצרות בלבד, לאורך תקופות ארוכות. מאחר שידוע שם היישוב במועד מסוים באחת מתקופות אלה, סביר ביותר להניח שזה היה שמו במשך כל התקופות.

יש לציין שהצלבנים בנו במהלך המאה הי"ב מספר מצודות באזור דרום הר חברון, אחת מהן בכרמל.⁹ היישוב המוזכר במסמך שאנו דנים בו

אינו מתייחס לפעולות בנייה אלה, אשר היו ככל הנראה מאוחרות יותר. בתקופה שבה נכתב המסמך עסק המסדר ההוספיטלרי בענייני סעד ולא היה גוף בעל אופי צבאי, ולכן אין להניח שהענקת סוסיה למסדר ההוספיטלרי נעשתה מסיבות צבאיות.¹⁰

סיכום

על-פי התעודה שהובאה לעיל נהיר ששם היישוב שהתגלה בחורבת סוסיה היה סוסיה לפחות מאז המאה הי"א, והדעת נותנת שזה היה שמו גם בתקופות קדומות יותר. קיימת סבירות רבה כי היה זה יישוב חקלאי שהתקיים בספר המדבר לאורך תקופה ארוכה.

5 ש' גוטמן, ד' ייבין וא' נצר, 'חפירות בית הכנסת בחורבת סוסיה, קדמוניות, ה (תשל"ב), עמ' 52.
 6 נגב (לעיל, הערה 1), עמ' 89.
 7 פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית, ירושלים תשמ"ה,² עמ' 445.
 8 א' נגב, 'השתמרות ושיכחה של שמות מקומות קדומים בנגב המרכזי', קתדרה, 4 (תמוז תשל"ז), עמ' 132.
 9 M. Benvenisti, *The Crusaders in the Holy Land, and Cyprus 1050-1310*, London 1967, pp. 305-307. לעומת הממצא

הארכאולוגי הברור, קיימות עדויות ספרותיות מעטות מאוד על אודות הפעילות הפרנקית באזור. ככל הידוע כרמל מוזכרת לראשונה בתקופה הצלבנית כמקום יישוב, ולא כאתר מקראי, בשנת 1173. *Willelmi Tyrensis Chronicon*, ed. R.B.C. 1173 Huygens (CCCM, 63A), Turnhout 1986, XX, 28 (p. 952)
 10 ההוספיטלרים הפכו למסדר צבאי ככל הנראה במהלך שנות העשרים של המאה הי"ב, ראה: J. Riley-Smith, *The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus 1050-1310*, London 1967, pp. 52-53